

Jókai könyvtára

Írók, tudósok – a „híres” emberek – könyvtárának számbavétele, tudományos kutatása nagy múltra visszatekintő gyakorlat. Részben persze azért, mert az utókor a nagyság által egykor használt, általa lapozott könyveket is egyfajta ereklyének tekinti, és már-már a szakrális rajongás, kultusz tárgyává válhat a fennmaradt kötet, ha possessori bejegyzések is tanulmányozhatók lapjain. Kétségtelenül az írói kultusznak helye lehet az irodalmi jelenségek vizsgálatánál, ugyanakkor vitathatatlanul az egykor birtokolt és olvasott könyvek elemzése hozzájárulhat az alkotói folyamat alaposabb megismeréséhez, a források, a szellemi hatások feltérképezéséhez. *Babits Mihály* „látható élettörténet”-ként ír a saját bibliotékájáról 1927-ben publikált szép esszéjében. Igaz, azt is hozzátette: „Az író, ha nagyobb terjedelmű könyvön dolgozik, nem ér rá olvasni.” Nyilván túlzott, amikor azt írta, hogy gyakran hónapokig sem vett kezébe könyvet; alighanem azt kívánta kifejezni, hogy az író sem mindig saját örömeire olvas, sokszor anyaggyűjtés miatt fordul könyvhöz, irodalomhoz.

Babits vélekedésével szinte teljesen egybevág mindaz, amit *Jókai Mór* könyvtáráról és olvasmányaihoz fűződő kapcsolatáról tudunk. Hagyatéka az egyik legteljesebben együtt maradt írói corpus, és a kollekció szinte kimeríthetetlen forrása a filológiai kutatásoknak. Relikviáinak őrzője a *Petőfi Irodalmi Múzeum* (kár, hogy a hosszú évekig megtekinthető Jókai-kiállítást a közelmúltban le kellett bontani; meggyőződésem, hogy az író életét, tárgyi emlékeit állandó bemutató keretében kellene a közönség elé tárni), amely korábban is számos és jelentős tudományos értékű kiadványt publikált az egykor legnépszerűbb magyar íróról. A múzeum munkatársai nemrégiben elindították „*Egy ember, akit még eddig nem ismertünk*” összefoglaló címmel az intézményben található írói hagyaték tudományos igényű, ugyanakkor a nagyközönség által is gyönyörűséggel tanulmányozható katalógusának közreadását. Még 2004-ben látott napvilágot a vállalkozás 2. kötete, amely kéziratának, képzőművészeti alkotásainak, illetve a róla készült ábrázolásoknak a jegyzéke. A könyvtárát bemutató 1. kötet 2006-os évszámmal, a valóságban azonban 2007-ben hagyta el a nyomdát.

Jókai büszke volt könyvtárára. (A magyar könyvtárügy is büszke lehet rá, ugyanakkor hálával tartozik az írónak. Többek között azért, mert egyik nyilvános közkönyvtárunk alapítása végső soron a nagy mesemondónak köszönhető. *Kégli Ferenc* pompás monográfiájában (*100 éves könyvtár Székesfehérváron*. Székesfehérvár, 1993, Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár. 27. p.) olvashatjuk, hogy a városi bibliotéka 1893. november 27-ei alapításához a végső lökést az adta, hogy megrendelték ugyan a Révai-cég 100 kötetes jubileumi kiadását, ám nem volt hova tenni. Végül úgy döntöttek, legjobb lesz, ha a megrendelt sorozat „egy létesítendő közkönyvtárnak képezze alapját.”) Az írónak voltak bibliofil hajlamai, de gyűjteménye – sok pályatársáéhoz hasonlóan – elsősorban munkakönyvtár volt. Szépirodalmat fiatal kora óta alig-alig olvasott, viszont állandó munkakapcsolatban volt könyvei-

vel. 1898-ban írta: „*Mint ahogy az akrobatának mindennap kell gyakorolnia az izmait, úgy kell nekem folyton fejleszteni az ismereteimet könyvekből és lapokból.*” (In: *A Jókai-jubileum és a nemzeti díszkiadás története*. Bp., 1898, Révai. 149–150. p.)

Pontosan nem tudjuk, élete végén mekkora volt gyűjteménye, és kevés adat maradt fenn arról, hogy más bibliotékát is használt volna. *Szinnyei József* jegyezte fel, hogy időnként megfordult az Egyetemi Könyvtárban, ahol szinte kivétel nélkül történeti munkákat, emlékiratokat keresett, illetve egy alkalommal jezsuita történeti források után kutatott. Imponáló kollekcója ellenére használta tehát a könyvtárakat, érdekes téma lenne – akár egy szakdolgozónak –, ha valaki felkutatná az általa használt és olvasott könyvtári könyveket. Az író halála után hagyatékának csak egy része került a Petőfi Társaság által létesített Petőfi Ház tulajdonába – tudjuk meg *Kómár Éva* tollából a könyvtárat bemutató és a katalógusban közölt tanulmányából –, később özvegyétől, *Nagy Bellától* is megszereztek bizonyos dokumentumokat, így 846 tételben 1573 könyvtári egységet számlált a gyűjtemény. Mivel az író életében nem készült jegyzék az állományról, mindössze egy halála előtt húsz évvel közölt összegző, számszerű adatot ismerünk a kollekcioról. *György Aladár* 1885-ben publikált könyvtárstatisztikájában (*Magyarország köz- és magánkönyvtárai 1885-ben*. Bp. 1886. 437. p.) 2635 kötetről ad számot, és megtudjuk azt is, hogy 1884-ben vásárlásra 450, kötetésre 86 forintot fordított.

A most közreadott katalógus jóval kevesebb művet regisztrál. Részben azért, mert az egykori könyvtár eleve hiányosan került be a Petőfi Házba; részben azért, mert a gyűjtemény hányattatásai során sajnálatosan eltűntek dokumentumok, illetve egy-két esetben – különleges ritkaságok, mint például a *Heltai Gáspár* által 1574-ben kiadott *Cancionale* esetében – más közintézménybe helyeztek némely tomosokat. (A korabeli összeállításokban szereplő, ám napjainkban lappangó művek jegyzéke külön *Függelékben* kapott helyet.) Érdemes lenne egyszer valakinek megkísérelni Jókai könyvtárának rekonstrukcióját, vagy legalábbis a fennmaradt katalógusokat kiegészíteni azon művek adataival, amelyek az író saját közlése szerint birtokában voltak. Az *Egy az Isten* című regényét hozom fel példaként. Viszonylag ritkán adott irodalmi vagy egyéb hivatkozást műveihez; ez a könyve az egyik kivétel. Az 1840-es években, majd a forradalom és szabadságharc alatt és után, Rómában és Erdélyben, részben az unitáriusok között játszódó regényhez jegyzeteket és irodalmi hivatkozásokat készített, helyenként megemlítve, hogy a vonatkozó kötet saját tulajdonában van. De nyilvánvalóan azok a művek is, ahol ezt a tényt külön nem említette, feltehetően a könyvárában őrzöttek közé tartoztak.

A Jókai-könyvtár katalógusa dokumentumtípusok szerinti tagolásban tárja az anyagot a használó elé 1024 folyamatos számozású tételben. A *Könyvek* jegyzékét *Kómár Éva* és *Németh Zsuzsa* állította össze. Ez a legterjedelmesebb, 966 tételt tartalmazó rész. A *Folyóiratokat* *Birck Edit* és *Németh Zsuzsa* gyűjtötte egybe a 967. számtól a 998. számig terjedően. A *Kisnyomtatványok* jegyzékbe foglalója *Mészáros Tibor* volt, az első számozott tétel a 999., az utolsó az 1021. A *Lapki-vágatok* katalógusát *Varga Katalin* szerkesztette. Mindössze három tételszám található e helyen, a konkrét lapki-vágatok száma azonban jóval több: a tételszámok azonos sajtófigyelőtől kapott cikk-kivágatokat fognak egybe. Ezek tekintélyes része egyébként az író halála után jelent meg, és elhunytáról tudósítanak.

Az 1024 tételszám lényegesen több kötetet és más könyvtári egységet jelent, például azonos folyóiratok különböző évfolyamai értelemszerűen egy tételszámon találhatóak. Az író sokrétű érdeklődését tükrözi a gyűjtemény szinte minden egyes darabja – a kivételek a neki dedikált szépirodalmi művek. Könyvtárában a történeti források és feldolgozások épp úgy helyet kaptak, mint a földrajzi leírások vagy a természettudományi munkák. A szépirodalom szerény helyet foglal el a gyűjteményben – leszámítva műveinek különféle kiadásait. Saját kora írói közül legfeljebb *Mikszáth Kálmán*, *Eötvös József* és *Eötvös Károly* munkái érdekelték, a fiatalabbakat már alig ismerte, *Bródy Sándor* talán az egyetlen kivétel. *Czóbel Minka* vagy *Erdős Renée* verseskötete aligha keltette fel érdeklődését: a két költő nyilván tisztelete jeléül és persze elolvasásában reménykedve juttatta el hozzá kötetét.

Az tételek pontos, kellően részletes leírásokat tartalmaznak, csak néhány kisebb-nagyobb elírás, sajtóhiba maradt a kötetben, és egy-két szerkesztési megoldás vitatható. Az 592. tételben például *Kertbeny Károly* művének címe nem *Ungarn betressende...*, hanem *Ungarn betreffende...*; a 386. tétel *Jókai* regénye, *A lőcsei fehér asszony*, a hozzá rendelt illusztrációt azonban egyértelműen egy másik íráshoz készítette *Jókai Róza*. Jobb lett volna a különböző nyelvű *Biblia*-kiadásokat nem a betűrend szeszélye szerinti eltérő helyekre szétszórni, hanem egységesített címen regisztrálni. Ugyancsak célszerűbb és következetesebb megoldásnak tűnt volna a többkötetes nagy vállalkozások azonos elvek szerinti leírása. A *Marczali Henrik* szerkesztette *Nagy Képes Világtörténet* kötetei a 714. tételszám alatt egybegyűjtve találhatóak; a *Szilágyi Sándor* neve fémjelezte nagy vállalkozás, *A magyar nemzet története* darabjai viszont egyenként lettek felvéve (170., 180., 673., 676., 763. tétel).

Ezek az apróságok természetesen semmit sem vonnak le a kötet értékéből, amely könyvművészeti szempontból is kiemelkedő: a jól megválogatott illusztrációk szinte bibliofil képeskönyvvé teszik a kiadványt, amelynek anyagát gondosan szerkesztett névmutató (*Nagy Csaba* munkája) tárja fel.

(„Egy ember, akit még eddig nem ismertünk”. A Petőfi Irodalmi Múzeum Jókai-gyűjteményének katalógusa. Könyvtára. Szerk. E. Csorba Csilla. Bp., 2006, Petőfi Irodalmi Múzeum, 187 p.)

Pogány György